

Strípky Čriepky

Časopis Čechů, Moravanů, Slezanů a Slováků na Novém Zélandě

Číslo 3 (No.3)

Březen 2014 (March 2014)

Ročník 25 (Vol. 25)

České a slovenské hrady a zámky

Oravský hrad

Oravský hrad je jeden z najkrajších hradov na Slovensku nachádzajúci sa v obci Oravský Podzámok. Je to výrazná dominanta oravského regiónu a patrí medzi najvýznamnejšie pamiatky hradného staviteľstva na území Slovenska. Hrad je sprístupnený verejnosti denne od mája do marca.

Dejiny

Oravské hradné bralo (súčasť Oravskej vrchoviny), na ktorom sa nad hladinou rieky Oravy a nad obcou Oravský Podzámok vypína Oravský hrad, bol oddávna opevneným hradiskom, chráneným od severu skalným masívom a od juhu polkruhovým zemným valom. Najvyššia časť hradu je vo výške 112 metrov nad hladinou rieky Orava.

Hradná vyvýšenina bola osídlená už v praveku. V polovici 13. storočia tu postavili pravdepodobne na mieste dreveného hrádka murovaný hrad, ktorý sa prvý raz písomne spomína v roku 1267, keď ho kráľ Belo IV. prevzal od Mika Balaša výmenou za Žilinu, Varín a Sučany a stal sa kráľovským majetkom. V roku 1298 hrad patril k územiu Matúša Čáka Trenčianskeho, po ňom sa dostal do rúk magistra Donča, v 14. storočí panovníka Karola Róberta, neskôr ďalších významných šľachticov, napríklad komorského grófa Leopolda, Ctibora zo Ctiboric

a iných. Od roku 1441 bol kastelánom hradu Peter Komorovský, ktorý ho nielen ubránil proti husitom, ale po šikovnej politike a vyjednávaní sa napokon stal aj županom Oravy, čo sa prejavilo aj opravou a opevnením hradu. V 15. storočí sa hrad stal majetkom panovníka Mateja Korvína, ktorý uskutočnil viacero opatrení pre bezpečnosť hradu a samotného územia Oravy. V roku 1534 získal hrad aj s hodnotou župana Ján z Dubovca. Po jeho smrti spravoval hrad Václav Sedlnický, od roku 1556 František I. Turzo, ktorý ho získal kúpou za 18 338 zlatých do dlhodobého nájmu, kým mu kráľovský dvor nevráti vynaložené náklady. Neskôr hrad vlastnil jeho syn Juraj VII. Turzo, ktorý ho v roku 1606 získal už do trvalého a dedičného vlastníctva po meči i praslici. Juraj Turzo mal jedného syna Imricha a 7 dcér.

Smrťou Imricha Turzu vymrel rod po meči. Keďže Juraj Turzo si neželal, aby jeho majetky boli rozdelené, po smrti jediného mužského potomka, stanovil vo svojom závete princíp nedeliteľnosti majetkov, iba výnosov z nich. V roku 1626 sa na hrade Lietava zišlo 7 dcér Juraja Turzu a založili tzv. Oravský komposesorát – spoluvlastníctvo (Oravské hradné panstvo), ktoré malo vždy voleného jedného komposesora – riaditeľa, ktorý spravoval tieto majetky. V rozpätí rokov 1556 – 1621 dali Turzovci hrad postupne prestavať a opevniť.

Hrad vznikol na strategicky dôležitom mieste uhorsko-poľskej cesty (predtým aj dôležitej jantárovej cesty) v blízkosti colnej stanice v Tvrdošine a od roku 1370 bol aj župným hradom. Komplex budov horného, stredného a dolného hradu, zaberajúci tri výškové terasy hradnej skaly, stavali postupne od polovice 13. až do začiatku 17. storočia. Najstaršou časťou bol palác na hornom hrade zabezpečený opevnením v oblasti dnešného stredného hradu. K veľkým stavebným úpravám prišlo na konci 15. a na začiatku 16. storočia, keď postavili obytný palác v strednom hrade, zosilnený po bokoch kruhovými baštami.

Vtedy súčasne stavali a zosilňovali opevnenie v priestoroch dolného hradu.

Ďalšiu stavebnú činnosť obnovili v druhej polovici 16. storočia Turzovci rekonštrukciou spustnutého horného hradu a stavbou tzv. Turzovho paláca, dobudovaného k západnej bašte stredného hradu. Výsledkom ich stavebnej činnosti na začiatku 17. storočia bola stavba paláca a prestavba opevnenia v dolnom hrade, čím dostal celý hradný komplex svoju dnešnú podobu. Na Oravskom hrade vládol rušný vojenský i spoločenský život, najmä v stredoveku, keď boli jeho vlastníkami Peter Komorovský a Ján Korvín, ale aj za čias Turzovcov (1550 – 1621), po vymretí ktorých (1621) sa stal sídlom tzv. oravského komposesorátu. V čase stavovských nepokojov v druhej polovici 17. storočia sa ho na čas v roku 1672 zmocnili sedliacki povstalci pod vedením Gašpara Piku. Počas povstania Františka II. Rákociho hrad v roku 1703 dobyli povstalci pod velením Alexandra Károlyho. O pár mesiacov neskôr hrad obliehali cisárske vojská a to až do roku 1709 keď sa posádka hradu vzdala.

V roku 1800 vypukol na hrade požiar pravdepodobne tak, že z komína vyskočila iskra, zapálila sa strecha a odtiaľ sa rozšíril požiar na celý hrad. Čiastočné záchranné práce uskutočňoval František Zičí a v rokoch 1906 – 1912 zreštauroval strednú časť Jozef Pálfi. Opravné a rekonštrukčné práce sa robili na hrade aj na prelome 19. a 20. storočia. Počas 2. svetovej vojny použili nemecké vojská hrad ako delostreleckú pozorovateľňu. Po tom, čo na budovu vypálili sovietski delostrelci salvu z raketometov kaľuša, sa Nemci rozhodli, že nebudú riskovať poškodenie pamiatky a z areálu hradu sa stiahli. K veľkorysej obnove celého hradu sa pristúpilo však až v rokoch 1953 až 1968 (projekt K. Chudomelka a K. Chudomelková, Stavoprojekt Bratislava, 1955), po dokončení ktorej sa stal dôstojným sídlom Oravského múzea.

Členenie Oravského hradu

Oravský hrad sa člení na horný, stredný a dolný hrad.

- *Horný hrad* tvorí Citadela - najstaršia časť hradu, ktorá bola postavená v 13. storočí a slúžila na obranu hradu.
- *Stredný hrad* sa skladá z Korvínovho paláca, paláca Jána z Dubovca a obytnej veže.
- *Dolný hrad* tvorí Turzov palác, kaplnka svätého Michala, západná a východná bašta, budova fary a obranný systém zložený z prvej, druhej a tretej hradnej brány.

Historická, etnografická a prírodovedná expozícia

V priestoroch Oravského hradu sa v súčasnosti nachádzajú expozície Oravského múzea P. O. Hviezdoslava – historická, etnografická a prírodovedná. Najvýznamnejším exponátom historickej expozície je samotný hradný komplex so svojimi exteriérmi a interiérmi, ktoré prezentujú spôsob a štýl bývania v minulosti.

Etnografická expozícia obnovená v roku 2007 prezentuje formou moderných a zaujímavých inštalácií zbierok materiálnu a duchovnú kultúru regiónu Oravy. Kompozične je zameraná na tradičné zamestnanie ľudu – salašníctvo, ale i na dokumentáciu bežného života.

Súčasná prírodovedná expozícia, tiež obnovená v roku 2007, je zameraná na prezentáciu charakteristických prvkov a osobitostí prírodného prostredia Oravy, ktoré prezentuje formou textov, fotografií a diorám vo vitrínach.

Posledná a najvýznamnejšia komplexná obnova hradu sa uskutočnila až v rokoch 1953 – -68. Oravský hrad je národnou kultúrnou pamiatkou.

Hrad v kultúre

- povesť *Krvavá noc na zámku Oravskom*, Pavel Cancrini

Oravský hrad v zime

Zaujímavosti

- Na hrade bola nakrúcaná prvá čiernobiela verzia filmu *Dracula* z roku 1922.
- Ďalej sa tu točili filmy ako *Kráľ drozdia brada*, *Princezná a žobrák*, *Sokoliar Tomáš*.
- Na strednom hrade sa nachádza hradná studňa, ktorej pôvodná hĺbka bola 90 metrov. Studňu dal vyhlbiť František Turzo v polovici 16. storočia mala 70 m.
- Na rodinnom erbe Turzovcov vo dvore, nájdete Božie meno - Jehova.

Prevzato z Internetu